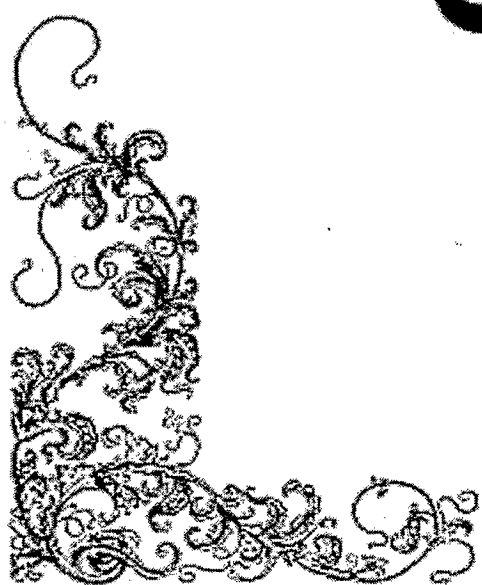

سُبْحَانَكَ يَا رَبِّ الْعَالَمِينَ

دانشکده علوم قضایی و خدمات اداری

پایان نامه جهت دریافت مدرک کارشناسی ارشد رشته حقوق جزا و جرم شناسی

عنوان:

نقد و بررسی وظایف و اختیارات ضابطین دادگستری

و

ضرورت احیاء پلیس قضایی

استاد راهنما:

جناب آقای دکتر حسینعلی موذن زادگان

استاد مشاور:

جناب آقای دکتر کریم بخنوه

نگارش:

بهرام جهانباز

سال تحصیلی:

زمستان ۱۳۸۷

۳۳۸۸ / ۹ / ۲
اداره خدمات مرکز علمی بزرگ
شسته مدرک

۱۲۵۸۴۱

قوه قضائیه

دانشکده علوم قضائی و خدمات اداری

«تائیدیه هیات داوران پایان نامه کارشناسی ارشد»

با استمداد از الطاف الهی، اعضای هیات داوران پایان نامه آقای بهرام جهانباز دانشجوی کارشناسی ارشد رشته حقوق جزا و جرم شناسی با عنوان نقد و بررسی وظایف و اختیارات ضابطین دادگستری و ضرورت احیاء پلیس قضایی را از نظر شکل و محتوا بررسی نموده و پس از برگزاری جلسه دفاع در تاریخ ۱۴/۱۱/۸۷ ساعت ۱۵ آن را با نمره: به عدد ۱۸/۵۰ و به حروف هجده و نیم و درجه عالی ارزیابی نمودند.

ردیف	نام و نام خانوادگی	سمت	امضاء
۱	دکتر حسنعلی مؤذن زادگان	استاد راهنما	
۲	دکتر کریم بخنوه	استاد مشاور	
۳	استاد علی اصغر مهابادی	استاد داور	
۴	علی باقری	نماینده تحصیلات تکمیلی	

تقدیر و سپاس

از زحمات و ارشادات و راهنمایی‌ها و روشن‌گری‌های فراوان و
بی‌دریغ‌اساتید معظم جناب آقای دکتر حسنعلی مؤذن زادگان استاد
محترم راهنما و جناب آقای دکتر کریم بخنوه استاد محترم مشاور
که از خرمن دانش و فضیلت شان به قدر استطاعت بهره برده‌ام.

تقدیم به:

پدر و مادر وارسته و مهربانم، که همواره نام‌شان، یادشان و مهرشان، بزرگترین دل‌گرمی‌ام می‌باشند، و به پاس فداکاری‌هایشان، که امکان فراگیری و تحصیل را برایم فراهم ساختند.

همسر صبورم و فرزندم دانیال، به پاس همت و بزرگواری و فداکاری و جان‌فشانی‌های لحظه به لحظه‌شان در زندگی و تحمل نجیبانه محرومیت‌ها و مشقت‌ها.

چکیده

ضابطین دادگستری به دلیل وظایف و اختیاراتی که بر عهده آنها گذاشته شده است، و این وظایف و اختیارات در تحقق عدالت و تضمین حقوق فردی و اجتماعی اشخاص موثر می باشد، از اهمیت ویژه‌ای برخوردار می باشد.

سنگ بنای اولیه پرونده کیفری به طور معمول توسط ضابطین دادگستری نهاده می شود، و نحوه‌ی نهادن این سنگ بنای آغازین می تواند قضات را در مسیر اجرای عدالت راه گشایی نماید، و برعکس آنها را از این مسیر منحرف سازد.

این نقش مختص ضابطین عام نیست بلکه ضابطین خاص را نیز شامل می شود، درعین حال با توجه به این که قسمت اعظم وظایف و اختیارات ضابطین بر عهده نیروی انتظامی به عنوان ضابط عام می باشد، جایگاه این سازمان نسبت به سایر ضابطین پررنگ تر و برجسته تر است.

قانونگذار وظایف و اختیارات ضابطین دادگستری را در شرایط خاصی وسیع و در سایر موارد به صورت محدود پیش بینی کرده است.

حقوق و آزادی های فردی و اجتماعی اشخاص در مواردی توسط ضابطین دادگستری رعایت نمی گردد، و در جهت تضمین این حقوق و جلوگیری از نقض آنها، که این نقض در مواردی ناشی از قانون و یا نقض آن توسط ضابطین است، پیشنهاد می گردد که قانون گذار قوانینی را که امر قضایی را به ضابطین تفویض نموده است را اصلاح و نیز موارد ممنوعیت اقدامات ضابطین دادگستری را که مبتلا به جامعه می باشد را به صراحت در قانون پیش بینی نماید.

تخصصی بودن وظایف ضابطین، ضرورت تفکیک وظایف پلیس قضایی از نیروی انتظامی، تسهیل در کارکرد مناسب قوه قضائیه در اجرای عدالت، فراهم نمودن شرایط ریاست و نظارت مقامات قضایی بر ضابطین، عدم اختصاص بودجه به قوه قضائیه در ارتباط با وظایف ضابطین از جهات و دلایل مهم ضرورت احیاء پلیس قضایی می باشد.

نتایج فقدان پلیس قضایی در نظام حقوقی ایران عبارت است از: عدم تضمین حقوق فردی و اجتماعی اشخاص در مواردی و بعضاً نقض آن، اطاله دادرسی و ضعف آرای قضایی، تضعیف استقلال قوه قضائیه به لحاظ عدم تفکیک پلیس اداری از پلیس قضایی و اختلاط آنها در یک سازمان زیر نظر قوه مجریه، تضعیف نیروی انتظامی در جهت انجام وظایف ذاتی خود که پیشگیری از وقوع جرم می باشد، به لحاظ تنوع و تعدد وظایف این نیرو، را موجب گردیده است.

احیاء پلیس قضایی می تواند نقش مهمی در کوتاه کردن فرایند دادرسی کیفری و تضمین حقوق فردی و اجتماعی و تحقق عدالت داشته باشد.

واژه های کلیدی: ضابط، پلیس، ضابطین عام، ضابطین خاص، پلیس اداری، پلیس قضایی.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	مقدمه.....
۱۰	فصل اول: کلیات.....
۱۱	گفتار اول: مفهوم ضابط ، پلیس و انواع ضابطین.....
۱۱	الف: تعریف ضابطین و پلیس.....
۱۱	۱- تعریف لغوی ضابطین دادگستری.....
۱۲	۲- تعریف اصطلاحی ضابطین دادگستری.....
۱۸	۳- تعریف لغوی پلیس.....
۱۹	۴- تعریف اصطلاحی پلیس.....
۲۱	ب: انواع ضابطین قوه قضائیه.....
۲۲	۱- ضابطین دادگستری.....
۲۲	۲- ضابطین نظامی.....
۲۲	ج: انواع ضابطین دادگستری.....
۲۳	۱- ضابطین عام.....
۲۳	۱-۱- تعریف ضابطین عام.....
۲۳	۲-۱- انواع ضابطین عام.....

عنوان

صفحه

- ۱-۲-۱- نیروی انتظامی ۲۴
- ۲-۲-۱- سایر نیروهای مسلح به موجب تصمیم شورای عالی امنیت ملی ۲۹
- ۲- ضابطین خاص ۳۰
- ۱-۲- تعریف ضابطین خاص ۳۱
- ۲-۲- انواع ضابطین خاص ۳۱
- ۱-۲-۲- نیروی مقاومت بسیج سپاه پاسداران انقلاب اسلامی ۳۱
- ۲-۲-۲- اعضای سپاه پاسداران انقلاب اسلامی ۳۲
- ۳-۲-۲- واحد اطلاعات سپاه پاسداران انقلاب اسلامی ۳۴
- ۴-۲-۲- رؤسا و معاونین زندان نسبت به امور زندانیان ۳۵
- ۵-۲-۲- فرمانده هواپیما ۳۶
- ۶-۲-۲- مأمورین پلیس انتظامی راه آهن ۳۶
- ۷-۲-۲- مأمورین جنگلبانی ۳۷
- ۸-۲-۲- مأمورین شکاربانی و سازمان محیط زیست ۳۸
- ۹-۲-۲- مأمورین وصول عایدات دولت و کشف قاچاق ۳۸
- ۱۰-۲-۲- نیروهای محافظ سازمان میراث فرهنگی ۳۹
- ۱۱-۲-۲- مأمورین گارد بنادر و گمرکات ۴۰

- ۱۲-۲-۲- مأمورین سازمان قند و شکر ۴۰
- د: ضابطین نظامی ۴۳
- ۱- تعریف ضابطین نظامی ۴۳
- ۲- انواع ضابطین نظامی ۴۴
- ۱-۲- مأموران دژبانی ۴۴
- ۲-۲- مأموران انتظامی ۴۴
- ۳-۲- افسران و درجه‌داران در مورد بزه‌های مشهود در صورت عدم حضور ضابطین نظامی ۴۴
- ۴-۲- دادستان‌ها و بازپرس‌ها و دادیارهای نظامی ۴۴
- گفتار دوم: تاریخچه ضابطین و پلیس ۴۶
- الف: ضابطین و پلیس در عهد کهن ۴۶
- ۱- مصر ۴۶
- ۲- اورشلیم ۴۷
- ۳- آتن ۴۷
- ۴- روم ۴۷
- ۵- ایران باستان ۴۸

عنوان

صفحه

- ۱-۵ - عصر مادی ۴۸
- ۲-۵ - عصر هخامنشی ۴۸
- ۳-۵ - عصر سلوکی ۴۹
- ۴-۵ - عصر اشکانی ۴۹
- ۵-۵ - عصر ساسانی ۵۰
- ۶ - در صدر اسلام ۵۰
- ۷- در دوران خلفای اموی و عباسی ۵۲
- ۸- در دوران حکومت‌های مستقل ایرانی تا مغول ۵۳
- ۹- از دوران مغول تا صفویه ۵۳
- ۱۰- از دوران صفویه تا دوران قاجار ۵۴
- ب- ضابطین و پلیس در عهد جدید ۵۵
- ۱ - فرانسه ۵۵
- ۲ - انگلستان ۵۶
- ۳ - آمریکا ۵۷
- ۴- ایران ۵۸
- ۱-۴ - در عصر قاجار ۵۸

عنوان

صفحه

- ۴-۲- در عصر پهلوی ۵۹
- ۴-۳- در عصر نظام جمهوری اسلامی ایران ۶۰
- فصل دوم: نقد و بررسی وظایف و اختیارات ضابطین عام ۶۳
- گفتار اول: وظایف و اختیارات ضابطین عام در جرایم مشهود ۶۴
- الف - انجام هر تحقیق و اقدامی که برای کشف جرم و حفظ آلات و ادوات جرم و آثار و
علائم آن لازم باشد ۶۹
- ۱- بازجویی از شاکی ۷۵
- ۲- بازجویی از متهم ۷۷
- ۳- استماع اظهارات شهود و مطلعین ۸۵
- ۴- معاینه محل و تحقیقات محلی ۸۵
- ۵- دعوت از کارشناس ۸۷
- ۶- ورود و تفتیش و بازرسی منازل و اماکن و کشف و حفظ آلات و ادوات جرم ۸۸
- ب - هر اقدامی که جهت جلوگیری از فرار و اختفای متهم لازم باشد ۸۹
- ج - هر اقدامی که مانع تبانی متهمین با یکدیگر یا با شهود و مطلعین و یا تبانی شهود و
مطلعین با یکدیگر گردد ۹۱
- د - اعلام مراتب وقوع جرم به مقام قضایی ۹۲

عنوان

صفحه

- گفتار دوم : وظایف و اختیارات ضابطین عام در جرایم عادی یا غیرمشهود ۹۴
- فصل سوم: نقد و بررسی وظایف و اختیارات ضابطین خاص ۱۰۴
- گفتار اول : نیروی مقاومت بسیج ، اعضاء و واحد اطلاعات سپاه پاسداران انقلاب اسلامی. ۱۰۵
- الف: نیروی مقاومت بسیج سپاه پاسداران انقلاب اسلامی ۱۰۵
- ب: اعضاء سپاه پاسداران انقلاب اسلامی ۱۰۹
- ج : واحد اطلاعات سپاه پاسداران انقلاب اسلامی ۱۱۰
- گفتار دوم : رؤسا و معاونین زندان و فرمانده هواپیما ۱۱۲
- الف: رؤسا و معاونین زندان نسبت به امور زندانیان ۱۱۲
- ب: فرمانده هواپیما ۱۱۳
- گفتار سوم : مأمورین پلیس انتظامی راه آهن و مأمورین جنگلبانی ۱۲۰
- الف: مأمورین پلیس انتظامی راه آهن ۱۲۰
- ب: مأمورین جنگلبانی ۱۲۱
- گفتار چهارم: مأمورین شکاربانی و محیط زیست و وصول عایدات دولت و کشف قاچاق ۱۲۲
- الف : مأمورین شکاربانی و مأمورین محیط زیست ۱۲۲
- ب: مأمورین وصول عایدات دولت و کشف قاچاق ۱۲۴
- گفتار پنجم : نیروهای محافظ سازمان میراث فرهنگی و مأمورین گارد بنادر و گمرکات ۱۲۷

عنوان

صفحه

- الف: نیروهای محافظ سازمان میراث فرهنگی ۱۲۷
- ب: مأموران گارد بنادر و گمرکات ۱۲۸
- فصل چهارم: ضرورت احیاء پلیس قضایی ۱۴۰
- گفتار اول: انواع پلیس ۱۴۱
- الف: پلیس اداری ۱۴۳
- ب: پلیس قضایی ۱۴۳
- گفتار دوم: جهات و دلایل احیاء پلیس قضایی ۱۴۵
- الف: تخصصی بودن وظایف ضابطین ۱۴۵
- ب: ضرورت تفکیک وظایف پلیس قضایی از نیروی انتظامی ۱۵۱
- ج: تسهیل در کارکرد مناسب قوه قضائیه در اجرای عدالت ۱۵۲
- د: فراهم نمودن شرایط ریاست و نظارت مقامات قضایی بر ضابطین ۱۵۶
- ه: عدم اختصاص بودجه به قوه قضائیه در ارتباط با وظایف ضابطین ۱۶۱
- نتیجه‌گیری و پیشنهادها ۱۶۳
- فهرست منابع ۱۷۲
- پیوست‌ها ۱۷۶
- چکیده انگلیسی ۱۸۶

مقدمه

خداوند متعال بنا به حکمت خود، اشرف مخلوقات یعنی انسان را موجودی دوبعدی آفریده و خمیرمایه این انسان را از طینت فرشته و دیو خلق کرده است، بطوری که می‌توان گفت ارتکاب جرایم و جنایات از بعد شیطانی انسان نشأت می‌گیرد و اگر در این زمینه کوچکترین غفلتی صورت گیرد، به نیستی و بدبختی انسان منجر می‌شود.

زورگویی، منفعت‌طلبی، خودخواهی، جاه‌طلبی، حرص و آز، حسد و نظایر آن از غرایز بشری است. در نتیجه این غرایز اختلافات و تعديات افراد نسبت به یکدیگر بروز می‌نماید و مواردی به وقوع جرایم و جنایات منجر می‌گردد، که ادامه زندگی اجتماعی را مختل می‌نماید.

بدیهی است اگر همه انسانها، فاقد غرایز و صرفاً تابع عقل یا معیاری منظم بودند نیاز به وضع قواعد حاکم بر تعیین روابط افراد و حفظ نظم عمومی کمتر می‌شد، ولی وجود انکارناپذیر غرایز از سویی و وجود حس عدالت خواهی یعنی میل به حق و عدالت و نفرت از ظلم و تعدی از سوی دیگر، موجب شد تا افراد جامعه احساس کنند در روابط با یکدیگر باید قواعدی را رعایت کنند و از ارتکاب اعمالی خودداری نمایند، و ضمانت اجرای عدم رعایت آن را اعمال کیفر تعیین نمودند. در دوران‌های گذشته به دلیل نبودن سازمانها و مراجع انسجام یافته برای تنظیم قواعد و مقررات حاکم بر روابط اجتماعی، مبنای تعقیب و مجازات متجاوزین به حقوق دیگران انتقام خصوصی بود و این انتقام حد و حصری نداشت.

با گذشت زمان و پیشرفت جوامع، قدرت دولت جایگزین قدرت خصوصی گردید و جهت تنظیم روابط اجتماعی انسانها از طرف دولت، قوانین متعددی وضع گردید.

صرف وضع قوانین برای دفاع جامعه در مقابل بزه و بزهکاری کفایت نمی‌نمود و ضرورت داشت که این قوانین کیفری ماهوی از قوه به فعل درآید، به همین دلیل قوانینی وضع گردید که شیوه کشف، تعقیب، تحقیق، رسیدگی و محاکمه، اجرای احکام و وظایف و اختیارات مراجع و سازمانهای مربوطه را تعیین می‌کرد؛ که به این نوع قوانین در علم حقوق، حقوق جزای شکلی یا آیین دادرسی کیفری گفته می‌شود.

در این قوانین کیفری شکلی مراجع ویژه‌ای برای کشف، تعقیب، تحقیق، رسیدگی و محاکمه و اجرا پیش‌بینی شد.

یکی از این مراجع، پلیس است که وظیفه برقراری نظم و آرامش و تأمین امنیت اجتماعی و کشف جرایم و بازجویی مقدماتی و حفظ آثار و دلایل جرم و جلوگیری از فرار و مخفی شدن متهم و ابلاغ اوراق و اجرای تصمیمات قضایی را برعهده دارد.

در آن قسمت از وظایف پلیس که مربوط به برقراری نظم و آرامش و تأمین امنیت اجتماعی می‌باشد، پلیس وابسته به قوه مجریه (وزارت کشور) است که اقدامات پلیس در این موارد در راستای پیشگیری از برهم خوردن نظم و آرامش و امنیت است.

در قسمت دیگر از وظایف پلیس که عبارت است از کشف جرایم و بازجویی مقدماتی و حفظ آثار و دلایل جرم و جلوگیری از فرار و مخفی شدن متهم و ابلاغ اوراق و اجرای تصمیمات قضایی، در ارتباط مستقیم با قوه قضائیه می‌باشد، که به عنوان پلیس قضایی مشهور است و در زبان قانونگذاری ما ضابط دادگستری نامیده می‌شود؛ و در این قسمت است که نظم و آرامش و امنیت اجتماعی با ارتکاب جرم برهم می‌خورد و چرخ‌های دستگاه انتظامی و قضایی به حرکت درمی‌آید.

در کشور ما، در گذشته ضابطین دادگستری وابسته به قوه مجریه بودند، و با تصویب لایحه پلیس قضایی در سال ۱۳۵۹ ضابطین وابسته به قوه قضائیه شدند؛ و مجدداً با تصویب قانون نیروی انتظامی در سال ۱۳۶۹ با انحلال پلیس قضایی، ضابطین وابسته به قوه مجریه (وزارت کشور) گردیدند؛ و این امر اشکالاتی را موجب گردیده است که به آنها در این پژوهش اشاره خواهد شد.

الف - بیان موضوع

در این پژوهش درصدد «نقد و بررسی وظایف و اختیارات ضابطین دادگستری و ضرورت احیاء پلیس قضایی» می‌باشیم.

در کشور ما در گذشته نه چندان دور وظایف و اختیارات ضابطین عام برعهده پلیس قضایی بود و اکنون نیروی انتظامی که وابسته به وزارت کشور می‌باشد، بعنوان ضابط عام وظایف و اختیارات پلیس

قضایی و اداری را برعهده دارد. در بسیاری از کشورهای پیشرفته دنیا، پلیس قضایی، که در اختیار دادگستری می‌باشد؛ وظایف ضابطین را برعهده‌دارد و از پلیس اداری تفکیک گردیده است. در حال حاضر در زبان قانونگذاری ما، پلیس قضایی، ضابط دادگستری نامیده می‌شود. ضابطین دادگستری یا پلیس قضایی، مأمورانی هستند که به موجب قانون رأساً و یا تحت نظارت و تعلیمات مقام قضایی در کشف جرم و بازجویی مقدماتی و حفظ آثار و دلایل جرم و جلوگیری از فرار و مخفی شدن متهم و جلوگیری از تبانی متهمین با یکدیگر یا باشهود و مطلعین و یا تبانی شهود و مطلعین با یکدیگر و ابلاغ اوراق و اجرای تصمیمات اداری و قضایی اقدام می‌نمایند.

ب - اهمیت انتخاب موضوع

ضابطین دادگستری به دلیل وظایف و اختیاراتی که برعهده آنها گذاشته شده است، از اهمیت ویژه‌ای برخوردار هستند و به همین دلیل قانونگذار در تدوین مواد قانون آیین دادرسی کیفری ۱۲۹۰ و ۱۳۷۸، آنگاه که از بیان کلیات فارغ می‌شود، ضابطین دادگستری را به عنوان نخستین عنصر قضایی مورد تأیید و تعریف قرار می‌دهد.

اولین برخورد مقامات قانونی با جرایم ارتكابی به طور معمول توسط ضابطین دادگستری محقق می‌شود و مسلم است که سنگ بنای اولیه پرونده کیفری در این برخورد اول نهاده می‌شود و نقش ضابطین در نهادن این سنگ بنای آغازین حائز اهمیت ویژه‌ای است.

مهمترین وظایف ضابطین در ماده ۱۵ قانون آیین دادرسی کیفری دادگاههای عمومی و انقلاب در امور کیفری مصوب ۱۳۷۸ ذکر شده است که این وظایف با کشف جرم شروع می‌شود. ضابطین رأساً یا تحت نظارت و تعلیمات و به دستور مقام قضایی در بازجویی مقدماتی و حفظ آثار جرم و جلوگیری از فرار و مخفی شدن متهم و ابلاغ اوراق قضایی و اجرای تصمیمات قضایی به ایفای نقش می‌پردازند.

همان گونه که ملاحظه می‌شود کشف جرم و حفظ آثار و دلایل جرم، جلوگیری از فرار و مخفی شدن متهم، بازجویی مقدماتی، امور مهمی هستند که در همان بدو تشکیل پرونده کیفری صورت می‌گیرد و انجام آن برعهده ضابطین گذاشته شده است.

بدیهی است که چگونگی ایفای این وظایف، قضات مرتبط با پرونده‌های کیفری را می‌تواند در مسیر اجرای عدالت راه‌گشایی نماید و یا برعکس، آنها را از این مسیر منحرف سازد و همین امر، به خوبی می‌تواند بیانگر اهمیت نقش ضابطین باشد.

تکالیف و وظایف خاص و متعدد ضابطین، از مرحله ابتدایی فرآیند کیفری که همان کشف جرم است آغاز می‌شود و تا خاتمه این فرآیند که اجرای حکم است ادامه می‌یابد و در این رهگذر، ضابطین، مخاطبی را در پیش روی خود دارند که علی‌الاطلاق «انسان» نام دارد، انسانی که به تعبیر قرآن کریم امانتدار، امانت سنگینی است که آسمان و زمین از پذیرش آن امتناع کردند، و این بار سنگین را به دوش کشید.^۱

انسانی که ذات اقدس احدیت او را کرامت بخشیده و بر همه مخلوقات برتری داده است.^۲ اعضای جامعه به عنوان گران‌ترین عناصر تشکیل دهنده آن جامعه دارای حقوقی هستند. آزادی‌های فردی و اجتماعی از مفاهیم بنیادین حقوق اساسی در هر کشوری است، و در نظام جمهوری اسلامی ایران نیز قانون اساسی و قانون آیین دادرسی کیفری و قانون حقوق شهروندی به خوبی این دغدغه مهم را مدنظر قرار داده و به حفظ کرامت و ارزش والای انسانی در پرتو اصول و ارزش‌های اسلامی توجه ویژه داشته است.^۳

ضابطین با توجه به ماهیت وظایف خود با این حقوق اساسی انسانها در فرآیند دادرسی کیفری ارتباط نزدیکی دارند که باید به موجب قانون آن را رعایت نمایند و این جنبه دیگری از اهمیت نقش ضابطین می‌باشد.

۱ آیه ۷۲ سوره احزاب.

۲ آیه ۷۰ سوره اسراء.

۳ - اصول نوزدهم تا چهل و دوم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران.

«... به تجربه ثابت شده است آنچه موجب اصلاح جامعه و ارباب مجرمین می‌گردد، شدت مجازات نبوده بلکه پلیس قضایی ورزیده و قضات متخصص هستند که هر نوع جرم را کشف و فاعل آن را به مجازات می‌رسانند، به طوری که هیچ مجرمی بدون مجازات نمانده و هیچ بی‌گناهی گرفتاری عقاب نگردد که این امر وظیفه اصلی و هدف نهایی حقوقی جزای شکلی - آیین دادرسی کیفری - است.^۱»

بدین ترتیب ملاحظه می‌شود که ضابطین دادگستری به عنوان یکی از سازمان‌های وابسته به نهاد دادرسی، یکی از مهمترین وظایف را در راستای تحقق بخشیدن به عدالت کیفری به عهده دارند و به دلیل نوع حساسیت و اهمیت این وظیفه و نقش آن در اصلاح جامعه و ارباب مجرمان و در نهایت گرفتار شدن آنها در چنگال عدالت و محافظت از حقوق و آزادی‌های افراد جامعه در جهت این که مبدا به دلیل اقدامات غیرقانونی بی‌گناه مجازات گردد، ضرورت دارد توجهی ویژه، از هر حیث در راستای تقویت این نهاد، از طرف مسئولان امر به عمل آید.

ج - انگیزه انتخاب موضوع

اهمیت و حساسیت موضوع، اشتغال این جانب به امر خطیر قضا، طی سالیان متمادی در مناصب مختلف قضایی در دادسرا و دادگاهها و ارتباط تنگاتنگ با ضابطین عام و خاص دادگستری، ضعف عملکرد پلیس بعنوان ضابط دادگستری و ناکامی آنها در انجام وظایف خود، که موجبات نارضایتی عمومی را نسبت به تشکیلات قضایی فراهم نموده است، ازدل مشغولی‌های این جانب بوده و هست، و همین عوامل از انگیزه‌های انتخاب موضوع می‌باشد.

به علاوه تا آنجا که توفیق بررسی حاصل شد دریافتم که اگرچه صاحب نظران و اهل فن، طی مقالات پراکنده‌ای به مواردی از این موضوع پرداخته‌اند و نیز چندین پایان نامه و یک تألیف که از جهت عنوان با قسمتی از عنوان پایان نامه این جانب اشتراک دارند، تدوین گردیده است که در پیشینه تحقیق به آنها اشاره خواهد شد، منتهی مراتب به جنبه‌های مختلف وظایف و اختیارات ضابطین عام و خاص و نیز انتقادات وارده به این وظایف و اختیارات و جهات و دلایل ضرورت احیاء پلیس قضایی، در

۱ - محمدعلی هدایتی، «آیین دادرسی کیفری»، چاپ سوم، تهران، دانشگاه تهران، ۱۳۴۲، ص ۳.

مواردی اشاره نگردیده است و یا به طور جامع اشاره نشده است، و از این لحاظ نیز ضرورت پرداختن بیشتر به این امرا حساس شد که خود انگیزه دیگری در انتخاب موضوع بوده است، بدون آن که این جرأت را به خود داده و ادعا نمایم که تحقیق ناچیز این جانب یارای پرکردن این خلاء را داشته باشد جزء آن که بگویم شاید قدمی کوتاه در این راه عظیم به حساب آید.

د - اهداف انتخاب موضوع

مهمترین اهداف انتخاب موضوع عبارت است از:

۱- شناخت دقیق و کامل ضابطین دادگستری و وظایف و اختیارات آنها، زیرا در مواردی اشخاصی وظایف ضابطین را برعهده می گیرند که یا ضابط دادگستری محسوب نمی شوند و یا اینکه ضابط دادگستری محسوب می شوند متاهی مراتب در موارد و موضوعات خاصی ضابط دادگستری محسوب می شوند، که شناخت ضابطین هم برای قضات اهمیت دارد و هم برای ضابطین و موجب می شود که قضات موضوعات را به غیر ضابط ارجاع نمایند و یا خارج از وظایف و اختیارات آنها تقاضای اجرای دستورات رانداشته باشند و اهمیت آن برای ضابطین از این جهت می باشد که ضابطین خارج از وظایف و اختیارات خود اقدام نکنند و در امور مربوط به ضابطین دیگر دخالت ننمایند.

۲- تشریح وظایف و اختیارات ضابطین عام و خاص دادگستری، با نگرش انتقادی و رفع ابهام های موجود در خصوص وظایف و اختیارات آنها نظیر بازرسی بدنی اشخاص و وسایل نقلیه و دستگیری اشخاص برای کنترل اوراق هویت.

۳- تبیین ناکامی نیروی انتظامی در انجام وظایف خود بعنوان ضابط دادگستری و ضرورت اجتناب ناپذیر تأسیس نهادی جدید به نام «پلیس قضایی» که فقط وظایف مربوط به ضابطین دادگستری را تحت نظر قوه قضائیه برعهده داشته باشد.

ه- روش و قلمرو تحقیق

روش تحقیق به صورت کتابخانه‌ای، به روش توصیفی - تحلیلی مطالب، از طریق مطالعه و بررسی اسناد و متون حقوقی و قانونی می‌باشد.

قلمرو تحقیق محدود به بررسی قوانین آیین دادرسی کیفری ۱۲۹۰ و ۱۳۷۸، لایحه پیشنهادی آیین دادرسی کیفری، قانون اساسی و قانون حقوق شهروندی و سایر قوانین و آیین نامه‌ها و نظام نامه‌های متفرقه و خاص، نظریه‌های اداره حقوقی قوه قضائیه و آرای صادره از دیوان عدالت اداری و دادگاه عالی انتظامی قضات و نظریه‌های حقوقدانان و اهل فن، در ارتباط با پلیس قضایی و ضابطین عام و خاص و وظایف و اختیارات آنها و در مواردی به فراخور بحث، مطالعه تطبیقی قوانین کشورهای دیگر می‌باشد.

و - پیشینه تحقیق

همانطوری که در خصوص انگیزه انتخاب موضوع بیان شد، چند پایان نامه و یک تألیف که از جهت عنوان با قسمتی از عنوان پایان نامه حاضر اشتراک دارند تدوین گردیده است که به تمامی جنبه‌های مختلف موضوع اشاره نشده است و یا در مواردی به طور جامعه به آنها پرداخته نشده است که عبارتند از:

- ۱- کتاب «نقش پلیس قضایی در اجرای عدالت» آقای علی ناصر کلی وند تویسرکانی.
- ۲- پایان نامه «ضرورت احیاء پلیس قضایی» آقای شاهین رحیمی.
- ۳- پایان نامه «وظایف و اختیارات ضابطین دادگستری در قانون تشکیل دادگاههای عمومی و انقلاب در امور کیفری» آقای هادی ناصرپور.
- ۴- پایان نامه «نقش پلیس قضایی در فرآیند کیفری انگلستان و ولز» آقای قادر سلیمانی.

ز - نوآوری‌های تحقیق

برخی از ویژگی‌ها و نوآوری‌های تحقیق عبارت است از:

- ۱- ارائه تعریف جامع از ضابطین دادگستری منطبق با قانون آیین دادرسی کیفری.